

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

สถานการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนต่อวัน ใน พ.ศ. 2560 ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ประมาณ 27.37 ล้านตัน หรือ 74,998 ตันต่อวัน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2559 ร้อยละ 1.15 ที่มีปริมาณเกิดขึ้น 27.06 ล้านตัน เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของชุมชนเมือง ในขณะที่อัตราการเกิดขยะมูลฝอยต่อคน ประมาณ 1.13 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ลดลงจาก พ.ศ. 2559 ซึ่งมีปริมาณ 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ทั้งนี้ เป็นขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ประมาณ 4.86 ล้านตัน คิดเป็น ร้อยละ 18 และในพื้นที่ 76 จังหวัด ประมาณ 22.51 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 82 เมื่อพิจารณาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2551-2560) พบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นต่อวันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ขยะประเภทนี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี อัตราการเกิดขยะมูลฝอยเฉลี่ยต่อคนต่อวันเพิ่มสูงขึ้นเป็น 1.11 กิโลกรัม/คน/วัน ในปี 2557 และก่อเกิดเป็นขยะจำนวนถึง 26.19 ล้านตันต่อปี นอกจากนี้ ยังมีขยะมูลฝอยในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประมาณการจากแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศอีกประมาณ 10.5 ล้านตัน/ปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2561)

สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษของประเทศไทยในปัจจุบัน ไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า ปัญหาขยะได้กลายมาเป็นปัญหาที่รุนแรงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในอดีตปัญหาขยะล้นเมืองจะสามารถพบเห็นได้ในชุมชนเมืองใหญ่เท่านั้น แต่เมื่อสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป การกระจายตัวของประชากรและการขยายเมือง ทำให้เกิดปัญหาขยะในสถานที่ต่างๆ อย่างมากมาย จังหวัดเลย เป็นจังหวัดท่องเที่ยวหลักของประเทศไทย และเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาขยะล้นเมืองและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นจังหวัดท่องเที่ยวหลักของประเทศไทย การท่องเที่ยวที่นอกจากจะสร้างรายได้และอาชีพแก่คนในพื้นที่ สร้างความสุข สนุกหรือศาสตร์ ความบันเทิง และความรู้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว หากขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม การท่องเที่ยวสามารถสร้างผลกระทบเชิงลบในพื้นที่ได้เช่นกันแสดงให้เห็นถึงปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขและพัฒนาอาจส่งผลกระทบต่ออื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาความสะอาดในพื้นที่ ปัญหาภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ดังนั้น ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดเลย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561)

จังหวัดเลยพบว่า มีสถานที่กำจัดขยะ 49 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่ของอปท. จำนวน 44 อปท. สถานที่กำจัดขยะที่ยอมรับได้ของจังหวัดเลย มี 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเชียงคาน ใช้เทคโนโลยีการจัดการขยะแบบผสมผสาน สถานที่กำจัดขยะที่ไม่ถูกต้อง มี 48 แห่ง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นสถานที่ทิ้งขยะขององค์ปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีบริการจัดเก็บรวบรวมขยะเพื่อนำมากำจัดแต่จัดหาสถานที่หรือท่าบ่อขยะให้ชาวบ้านนำขยะมาทิ้งเอง สถานที่กำจัดขยะที่ไม่ถูกต้องที่ยังมีการเผาขยะจำนวน 32 แห่ง ปริมาณขยะอันตรายชุมชน

และขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่ยังทิ้งรวมกับขยะมูลฝอยชุมชนและกำจัดรวมกับขยะทั่วไป ปริมาณขยะอันตรายชุมชนที่เกิดขึ้น มีปริมาณ 1,617 ตันต่อปี ส่วนปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ มีปริมาณ 3,539 ตันต่อปี ปริมาณขยะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ มีปริมาณรวม 70,763 ตันต่อปี ทั้งนี้เป็นปริมาณรวมของขยะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ ตั้งแต่การคัดแยกที่ครัวเรือน ระหว่างการเก็บขนและปลายทาง คิดเป็นร้อยละ 30.76 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด สำหรับการคัดแยกที่สถานที่กำจัดขยะมีปริมาณ 730 ตัน คิดเป็นร้อยละ 9.09 ของปริมาณขยะที่กำจัดถูกต้อง สถานการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนจังหวัดเลยมีรายละเอียดตามแผนภูมิสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยชุมชน จังหวัดเลย ปี 2559 และรายละเอียดโดยสังเขปของสถานที่กำจัดขยะที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 44 อปท.

ตำบลปากชมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอปากชมมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเลย ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศเป็นอำเภอชายแดน มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำแสดงเขตแดน ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ซึ่งมีบ้านคกไผ่เป็นส่วนหนึ่งของตำบลปากชม และได้คัดเลือกชุมชนบ้านคกไผ่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมมีมาแต่โบราณ มีลักษณะคล้ายหิน โดยมีกอไผ่ล้อมรอบหมู่บ้านจำนวนมาก จึงได้เรียกว่าบ้านคกไผ่ โดยขึ้นตรงต่ออำเภอเชียงคานในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อ ปี พ.ศ. 2467 ได้มีการแยกหมู่บ้านมาเป็นหมู่บ้านใหม่และตั้งชื่อตามลักษณะหินคล้ายคกหินในหมู่บ้าน เป็นต้นมา ต่อมาได้รับการแยกหมู่บ้านมาขึ้นกับอำเภอปากชม จนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจากบ้านคกไผ่มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติตลอดแนวฝั่งริมแม่น้ำโขง มีหาดที่สวยงาม มีแก่งหิน ภูเขาแม่น้ำที่สวยงาม ยามเย็นโดยเฉพาะร้านอาหารพื้นบ้านปลาเผา และทำเทียบเรือข้ามไป สปป.ลาว ซึ่งมี ด้านบุคลากรตรวจสอบการข้ามแดน ฯลฯ วัดป่าธรรมนุสรณ์ วัดท่าสำราญ ดังนั้นจึงมีนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยว จึงทำให้เกิดขยะบริเวณจุดท่องเที่ยว และเป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเบื้องต้นยังไม่จัดว่าเป็นปัญหา อ้างถึงแผนพัฒนาอำเภอปากชมปี 2559 ได้มีการส่งเสริมให้บ้านคกไผ่ตั้งวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวสองแผ่นดินขึ้น ทำให้มีแนวโน้มว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะมากขึ้น การท่องเที่ยวจึงเปรียบเสมือนดาบสองคมที่นอกจากจะสร้างรายได้และอาชีพแก่คนในพื้นที่ สร้างความสุข สนุกหรือศาสตร์ ความบันเทิงและความรู้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว หากขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม การท่องเที่ยวสามารถสร้างผลกระทบเชิงลบในพื้นที่ได้เช่นกันแสดงให้เห็นถึงปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขและพัฒนาอาจส่งผลกระทบต่ออื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาความสะอาดในพื้นที่ ปัญหาสภาพลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการขยะภายในองค์การบริหารส่วนตำบลปากชม อำเภอปากชม จังหวัดเลย เพื่อจะทราบถึงแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน และรูปแบบบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในบ้านคกไผ่ หมู่ที่ 6 อีกทั้งเป็นจุดเริ่มต้นให้ประชาชนได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านขยะ และพัฒนาในพื้นที่ชุมชน เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลปากชม
- 1.2.2 เพื่อศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการขยะของบ้านคกไผ่
- 1.2.3 เพื่อพัฒนารูปแบบระบบการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของบ้านคกไผ่

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลปากชม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ได้แก่การรูปแบบการบริหารจัดการของอปท. ระดับความพึงพอใจของชุมชน การจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

13.2.1 พื้นที่ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านคกไผ่ หมู่ที่ 6 องค์การบริหารส่วนตำบลปากชม อำเภอปากชม จังหวัดเลย

1.3.2.2 ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนที่มีทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากชม อำเภอปากชม จังหวัดเลย ซึ่งเป็นชุมชนนำร่องในการทำวิจัยคั้งนี้

1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาวิจัยคั้งนี้ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม 2560 – ธันวาคม 2561 รวมระยะเวลา 18 เดือน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ขยะหรือมูลฝอย คือ เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ ซากสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษ หรืออันตรายจากชุมชนหรือคร้วเรือน

ขยะย่อยสลาย หรือ มูลฝอยย่อยสลาย คือ ขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักทำปุ๋ยได้ เช่น เศษผัก เปลือกผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้ เศษเนื้อสัตว์

ขยะรีไซเคิล หรือ มูลฝอยที่ยังใช้ได้ คือ ของเสียบรรจุภัณฑ์ หรือวัสดุเหลือใช้ ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น แก้ว กระดาษ เศษพลาสติก กล่องเครื่องดื่มแบบ UHT ครอบงเครื่องดื่ม เศษโลหะ อะลูมิเนียม ยางรถยนต์

ขยะอันตราย หรือ มูลฝอยอันตราย คือ ขยะที่มีองค์ประกอบหรือปนเปื้อนวัตถุอันตรายชนิดต่างๆ ซึ่งได้แก่ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกรรมมันตรังสี วัตถุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง วัตถุอย่าง

อื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม เช่น ถ่านไฟฉาย

ขยะทั่วไป หรือมูลฝอยทั่วไป คือ ขยะประเภทอื่นนอกเหนือจากขยะย่อยสลาย ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย มีลักษณะที่ย่อยสลายยากและไม่คุ้มค่าสำหรับการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น ห่อพลาสติกใส่ขนม ถูพลาสติกบรรจุผงซักฟอก พลาสติกห่อลูกอม ซองบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ถูพลาสติกเปื้อนเศษอาหาร โฟมเปื้อนอาหาร พอลียเอทอาหาร

การคัดแยกขยะ หมายถึง กระบวนการแยกขยะหรือสิ่งที่ไม่ใช้แล้วออกเป็นประเภทต่างๆตามองค์ประกอบ ได้แก่ กระดาษ พลาสติก แก้ว โลหะ/อโลหะ และกล่องเครื่องดื่ม เป็นต้น

ภาชนะแยกประเภท หมายถึง ที่รองรับของเสียวัสดุหรือสิ่งของต่างๆ ที่ไม่ใช้แล้วซึ่งแยกตามองค์ประกอบของเสียเหล่านั้น

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคกไผ่ องค์การบริหารส่วนตำบล ปากชม อำเภอปากชม จังหวัดเลย

การท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่การท่องเที่ยวในบ้านคกไผ่ ตำบลปากชม อำเภอปากชม จังหวัดเลย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 ทราบถึงรูปแบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลปากชม
- 1.5.2 ทราบถึงการศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการขยะของบ้านคกไผ่
- 1.5.3 ทราบถึงการพัฒนาารูปแบบระบบการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและชุมชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของบ้านคกไผ่
- 1.5.4 ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ในการวางแผนการจัดการสำหรับชุมชน